

Барановський Я.І., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Лихова С.Я., д.ю.н., професор

ІСТОРИЧНІ ДЖЕРЕЛА ІНСТИТУТУ «КРИМІНАЛЬНІ ПРОСТУПКИ»

В дореволюційному законодавстві Російської імперії, до складу якої входила і сучасна Україна, був передбачений інститут кримінальних проступків.

Питання про розмежування злочинів і проступків було поставлене в законотворчій ідеології і практиці Російської імперії ще у XVIII ст. При Петрі I у законодавстві з'являються поняття «злочин» і «проступок».

Катерина II у першому доповненні до Великого Наказу Уложеної комісії 1767 р. висловила думку щодо того, що не варто змішувати серйозного, великого порушення законів із простим порушенням, встановленого благочинням. Ці речі не повинні знаходитися в законах в одному ряду.

Відповідно до Уставу благочиння (або Поліцейському Уставу) 1782 р. особи, які вчинили значні правопорушення, направлялися в суди для визначення їм покарання, а за вчинення малозначних порушень остаточне рішення приймалось поліцією. Це вже був значний крок у розмежуванні злочинів і проступків.

За вчинення проступків передбачалися такі покарання:

- штраф, який широко застосовувався поліцією;
- арешт і тримання під вартою до виплати штрафу з метою його реального стягнення;
- арешт як самостійна міра покарання (встановлювався на певний термін);
- тримання винної особи у виправному домі (робітному домі); в цьому випадку таке тримання могло доповнюватися виконанням конкретних робіт;

Далі кримінальні проступки були закріплені у Зводі законів Російської імперії 1832 р., том XV якого був присвячений питанням кримінального права.

У ст. 1 Зводу законів давалося загальне поняття злочину як будь-якого діяння, забороненого законом під загрозою покарання, а в ст. 2 приводилося визначення малозначних злочинів і проступків як діянь, заборонених під страхом легкого тілесного покарання або поліцейського виправлення. Таким чином, відрізнялися протиправні діяння за

характером покарань, які за них призначалися.

Уложення про покарання кримінальні і виправні 1845 р. визначало два поняття кримінально-караного діяння – злочини і проступки.

Будь-яке порушення закону, яке посягає на недоторканність верховної влади і підконтрольних їй гілок влади, на права і безпеку суспільства або приватних осіб вважалось злочином (ст. 1 Уложення). Порушення правил, встановлених для охорони спеціальних визначених у законі прав, а також громадської чи особистої безпеки чи вигоди, називалися проступками (ст. 2 Уложення).

Злочини каралися кримінальними, а в окремих випадках як додатковими – виправними покараннями.

Кримінальні покарання передбачали позбавлення всіх громадянських прав, що означало громадянську смерть: позбавлення прав, привілеїв, власності, припинення сімейних і батьківських прав. До кримінальних покарань відносилась смертна кара, заслання або вислання поселення до Сибіру чи на Кавказ.

До виправних покарань відносились такі: позбавлення всіх особливих прав та привілеїв (почесних і дворянських титулів, чинів, відзначень, права поступати на службу, записуватися до гільдій, виступати як свідок, бути опікуном), вислання, направлення в арештантські роти; строкове утримання в тюрмі; робітному чи арештному будинку, короткостроковий арешт, грошові стягнення тощо.

Наступним нормативним актом у галузі кримінального права є Кримінальне Уложення 1903 р. У цьому Уложенні злочинні діяння, за які в законі як найвища міра покарання була передбачена смертна кара, каторга чи заслання на поселення, іменуються тяжкими злочинами.

Злочинні діяння, за які передбачені такі покарання як ув'язнення у виправному будинку та тюрмі, вважалися злочинами.

Злочинні діяння, за які призначався арешт або пеня (штраф), вважалися проступками.

По цьому Уложенню до проступків закон відносить досить обмежене коло діянь: кощунство, вчинене в стані сп'яніння, необережно або по невігластву; непристойні крики, шум чи вчинення інших проявів бешкету, особливі прояви такого бешкету вчинені під час християнського богослужіння чи у церкві; образа пам'яті померлих царських осіб чи їхніх родичів, вчинене публічно або у друкованих виданнях, якщо це вчинене неумисно або в стані сп'яніння.

Таким чином, є всі підстави для висновку, що інститут кримінальних проступків виник не у теперішній час, а має глибокі історичні джерела.